

Mirzet Ibrić, profesor islamske vjeronauke

ULOGA NASTAVNIKA VJERONAUK U SAVREMENOJ ŠKOLI

DOI: 10.58584/2490-3752.2019.5.3-4.25

SAŽETAK

Autor rada analizira ulogu nastavnika islamske vjeronauke u savremenoj školi, osnovne dimenzije njegove osposobljenosti, te poteškoće u radu nastavnika, kao i o kreativnoj nastavi i kreativnom vjeroučitelju. Dobro osposobljen nastavnik treba da poznaje savremena teorijska i praktična znanja, jer samo na takav način može probuditi i pobuditi radoznalost, poticati intelektualnost i stvarati uslove za uspjeh u formalnom i trajnom obrazovanju koje će biti prilagođeno stvarnim potrebama ljudske prirode. S obzirom da je zadatak savremene škole da obrazovanje transformira u samoobrazovanje a odgoj u samoodgoj, to zahtijeva duži proces edukacije i radikalne promjene u radu nastavnika. Poseban akcent autor stavlja na kreativnu nastavu koja će kod učenika doprinijeti razvoju kritičkog mišljenja.

Uvod

Islamska vjeronauka je sistematska, edukativna i odgojno-obrazovna aktivnost posvećena poučavanju učenika u školi o vrijednostima i tradiciji islama s ciljem njegove primjene u praksi. Vjeronauka se najčešće predaje živom riječju nastavnika vjeronauke, a moguća je i primjena savremenih sredstava u nastavi. Veoma je važno da su ciljevi vjeronauke kao školskog predmeta jasno definirani i nastavne jedinice realiziraju prema pravilima metodike islamske vjeronauke. Uloga vjeroučitelja je veoma složena i odgovorna, ali istovremeno zahvalna i časna. Nastavnik vjeronauke ima pedagoško – andragošku funkciju u nastavi. U ulozi voditelja nastavnog procesa, ostvaruje ciljeve i zadatke odgoja, pruža učenicima teorijska i praktična znanja i vještine, formira pravilan pogled na život na ovom i budućem svijetu, doprinosi formiranju njihovog karaktera i razvoju pozitivnih osobina ličnosti. Savremene tendencije u odgoju i obrazovanju skoro su udvostručile broj uloga nastavnika. Autori navode mnoge uloge nastavnika u savremenoj školi, koje doprinose adekvatnijem razvoju ličnosti učenika. Nastavnik uopće, pa tako i nastavnik vjeronauke sve je manje posrednik između nastavnog sadržaja i učenika a sve više organizator, planer i programer, koordinator, voditelj, inovator, dijagnostičar i terapeut, vizionar, kreator, glumac i umjetnik, mentor, evaluator svog i rada učenika i još mnogo toga, a sve u isto vrijeme.

1. Uloga nastavnika u modernoj nastavi

Historijski gledano, uvijek je postojala tijesna veza između karaktera društva i karaktera sistema obrazovanja u njemu. Društvo je pred obrazovanje postavljalo i postavlja takve ciljeve i zadatke u pravcu izgradnje onih osobina ličnosti odgajanika koje će omogućiti razvoj i jačanje društva te njegovu reprodukciju. U skladu sa zahtjevima globalnog društva, škola današnjice mora razvijati takve osobine budućih građana koje će im omogućiti da budu dobri i korisni članovi zajednice i društva u kojem žive, da vole svoju domovinu i da ovaj svijet doživljavaju kao idealno mjesto u kojem trebaju ostvariti svoje ideje i ciljeve koji su u skladu s Božijom riječju i zdravim razumom. Ostvarenje ovih ciljeva odnosi se, prije svega, na promjenu pozicije i uloge

nastavnika kao glavnog organizatora i realizatora nastavnog procesa. U pedagoško – didaktičkim radovima filozofa raznih epoha i sredina nalaze se značajne misli i ocjene o složenosti, društvenoj vrijednosti i ljudskom smislu odgojnog rada nastavnika. Neke univerzalne misli su ostale aktuelne i danas.

Platon, grčki pedagog i filozof, isticao je: „ Ako je obučar hrđav i takvim učini svoga učenika i ako se on izdaje za obučara, nemajući čak ni pojma o tom zanatu, država neće suviše izgubiti. Atinjani će biti nešto gore obučeni – to je sve što će iz toga proisteci. Ali ako odgajatelji omladine budu to samo po imenu, ako oni budu hrđavo ispunjavali svoje obaveze, onda će i posljedice biti drugačije: hrđav posao koji izlazi iz njihovih ruku stvorit će čitava neznalačka i poročna pokoljenja koja će upropastiti svu budućnost domovine“ (Ćatić, Ramić, 1998 : 208).

Češki pedagog J.A. Komenski zahtijeva od nastavnika samosvijest i odgovornost za nastavni proces i njegove ishode. Ono što nastavnik traži od svojih učenika mora i sam posjedovati i svojim primjerom djelovati na ukupan razvoj učenika. Marljivost u radu, poštenje, ljubav prema djeci i pozivu odgajatelja, smisao za razvijanje radoznalosti kod učenika su ključni kvaliteti za uspješno obavljanje nastavničke dužnosti. Iz navedenih primjera, a ima ih veoma mnogo, evidentno je da su znameniti pedagozi istinski duboko osjećali i isticali značaj poziva nastavnika, njegove obaveze i probleme. To je dokaz da se poziv nastavnika cijenio u razna vremena i u različitim sredinama, a da je njegova uloga porasla u novim uslovima života i rada.

Funkcija nastavnika se, dakle, mijenjala i prilagođavala potrebama savremenog vremena. Funkciju nastavnika je moguće posmatrati iz dva različita aspekta: s aspekta tradicionalne, klasične škole i sadašnje škole, odnosno škole budućnosti, kako je mnogi autori nazivaju. U tradicionalnoj školi nastavnik je bio posrednik između nastavnih sadržaja i učenika. Nastavnik je bio isključivo zadužen za organizaciju odgojno – obrazovnog rada dok je odnos na relaciji nastavnik - učenik bio zasnovan na hijerarhijskim načelima.

Transformacija škole u pravcu sve većeg otvaranja prema društvu te njezina modernizacija, uvođenjem savremene tehnologije u nastavni proces istovremeno zahtijeva i transformaciju funkcije

nastavnika. Inovirana škola u kojoj se odgojno – obrazovni rad odvija putem timske nastave, elektronskih učionica, programiranih materijala, interaktivne komunikacije i slično, čine nastavničku ulogu složenijom. Nastavnikova zadaća je svakog dana sve složenija i odgovornija, pogotovo u odgojnom pogledu. Prema Mitroviću (1976 :269) „nastavnik u školi budućnosti neće, dakle, biti neutralni predsjedavajući, kako to neki misle. Nastavnik će biti, prije svega, vaspitač, inspirator učenja i dijagnostičar“.

Za realizaciju zadataka moderne nastave potreban je i moderan nastavnik. Pred nastavnikom se nalazi široko polje zadataka koje je potrebno realizirati: novi nastavni sadržaji; novi oblici, metode i tehnike nastavnog rada; raznovrsni izvori znanja; osposobljavanje učenika za permanentno obrazovanje.

Tomić i Osmić (2005 :129) ističu da u modernoj školi, pored toga što je odgajatelj, nastavnik je „prenosilac znanja, verifikator znanja, saradnik i voditelj u nastavnom procesu, organizator i kreator tog procesa, planer i programer kognitivnih, afektivnih i psihomotornih aktivnosti učenika, istraživač i inovator u pronalaženju novih i efikasnijih puteva sticanja znanja, vještina i navika, a sve više i dijagnostičar eventualnog neuspjeha i prognozer u ostvarivanju zamišljenih ciljeva.“

Znači, nastavnici su ti koji mogu kod učenika pobuditi radoznalost, poticati intelektualnost i stvarati uslove za uspjeh u formalnom i trajnom obrazovanju koje će biti prilagođeno stvarnim potrebama ljudske prirode. Umjesto nametanja nastavne građe u vidu gotovih zaključaka, nastavnik je dužan osposobiti učenike da istražuju, da uče, da pronalaze informacije i da se koriste njima, te na taj način produbljuju stečena znanja.

Tradicionalna nastava treba ustupiti mjesto interaktivnoj nastavi i interaktivnom odnosu u odgojnim aktivnostima. Na taj način se mijenja položaj učenika od koga se traži aktivno i odgovorno učenje u odgojno-obrazovnom radu. Zadatak savremenih nastavnika je da realizaciju nastavnog plana i programa osiguraju uz korištenje kreativnih tehnika koje će omogućiti svakom djetetu da učestvuje u nastavnom procesu i da ga razumje.

Obaveze nastavnika su daleko šire od uloge da samo rukovodi procesom usvajanja teorijskih i praktičnih znanja i umijeća. On mora biti u

stalnom kontaktu s učenicima, organizovati njihovu aktivnost, doprinositi formiranju njihovih navika, stavova, interesa. Dakle, interaktivna komunikacija mora biti permanentno prisutna (Hadžić-Suljkić, 2005 : 58).

Zadatak savremene škole je da obrazovanje transformira u samoo-brazovanje a odgoj u samoodgoj. To je zahtjevan angažman i podrazu-mijeva duži proces edukacije. Samoobrazovanje učenika zahtijeva radi-kalne promjene u radu nastavnika. Učenici se moraju osposobiti kako se uči, kako se samostalno mogu koristiti različitim izvorima znanja, kako se razvija i njeguje stvaralačko mišljenje i izgrađuju kreativni sta-vovi. Nastavnici se stalno moraju družiti s knjigom, učiti nešto novo i permanentno raditi na svom stručnom usavršavanju i obrazovanju. Nastavnik uvijek treba da je nov, neponovljiv i savremen.

Nastavniku u nastavnom procesu pripada koordinatorska, planska i pedagoška funkcija. Zajedno s učenicima nastavnik modelira nastav-ni proces i njegove pojedine faze. U modernoj školi nastavnik je kreati-van, fleksibilan i stvaralački usmjeren. U svom svakodnevnom radu on rješava nekoliko značajnih pitanja,¹ kao što su: problem prilagođava-nja učenika; racionalna organizacija stjecanja znanja, vještina i navika; motivacija učenika za cjelodnevnu odgojno-obrazovnu aktivnost (uče-nje u školi, samostalni rad, stavovi učenja kod kuće, organizacija slo-bodnog vremena); pomoć učenicima u regulisanju rada, odmora, igre i korisne zabave; metode upoznavanja i vođenja ličnosti, biološka, me-dicinska, psihološka i pedagoška pitanja rasta i razvoja mlade ličnosti.

Promijenjena uloga nastavnika i njegova pripremljenost spadaju u red veoma značajnih pitanja vezanih za modernizaciju. Nastavnik tre-ba biti organizator, stvaratelj, voditelj i sagovornik, a sve manje jedan od najvažnijih i neprikosnovenih izvora informacija i uticaja. Poznavan-je uže struke nije dovoljan uslov za dobar pedagoški rad. Nastavnik ima nezamjenjivu ulogu u modernizaciji odgojno – obrazovnog rada u školi. On je temeljni nositelj primjene inovacija u nastavnoj oblasti koju izlaže i u odjeljenju, sa učenicima sa kojima radi. Da bi nastavnik praktičar bio sposoban da primjenjuje inovacije (Stevanović, 324), po-trebno je da razumije predloženu promjenu; da prihvata tu promjenu kao vlastitu želju; da bude za nju bar minimalno pripremljen ili da mu

1 Filipović, N., *Didaktika 1*, III izdanje, Sarajevo, 1988, str. 92.

se omogućiti dobivanje pomoći u njenoj realizaciji; da bude jasna vlastita uloga u procesu inovacija; da može u relativno kratkom vremenu sagledati efekte promjena; da u jednu inovaciju može uvoditi samostalno i nove elemente, u skladu s globalnom strategijom; da bude redovno informisan o namjerama i tokovima promjena.²

2. Osnovne dimenzije profesionalne osposobljenosti nastavnika

Složenost nastave, njena dinamička priroda i mjesto koje škola ima u savremenom društvu, postavlja pred nastavnike brojne društvene i pedagoške zadatke, koje oni treba da ostvaruju, pa je njihova uloga veoma složena i odgovorna. Osjetljivost se ogleda u tome što učinjene greške u ovoj oblasti dovode do dalekosežnih i neželjenih društvenih posljedica. Uloga nastavnika i njegov rad, koji mora biti dobro pripremljen i planiran, a zatim i dobro realiziran su odgovorniji od drugih društvenih aktivnosti. Nastavnik treba da vodi računa o raznovrsnosti i bogatstvu sadržaja koje prezentira učenicima. Adekvatno izabrane nastavne metode, sredstva i oblici nastavnog rada kao i adekvatna zastupljenost didaktičkih principa doprinosi postizanju boljih rezultata u odgojno – obrazovnom radu. Stoga, da bi uspješno obavljao svoju ulogu svaki nastavnik treba da ispunjava određene preduslove profesionalne osposobljenosti. Većina autora smatra da pripremanje nastavnika za uspješnu funkciju organizatora i usmjerivača odgojno – obrazovnog razvoja učenika obuhvata sljedeće aspekte: opću kulturu (to je osnovno polazište za uspješan i profesionalan rad nastavnika. Tu spadaju bitna znanja iz oblasti nauke bez kojih se ne može obavljati poziv odgajatelja. Široko poznavanje oblasti umjetnosti, sposobnost da se kreacije shvate i pravilno tumače, da se trajno ispoljava interesovanje za kulturno – umjetničke vrijednosti). Dobro osposobljen nastavnik treba da poznaje idejne tokove u savremenom svijetu, teorijska i praktična saznanja. S tim u vezi, nastavnik u ulozi razrednika vodi brigu i o sljedećem: brine o savladavanju programskih obaveza, uvažavanju naučnih rezultata i normativnih obaveza u izvođenju nastave svih nastavnih predmeta, prati i pruža pomoć svim učenicima

² Stevanović, M., *Didaktika*, str. 324.

u postizanju optimalnih rezultata; organizuje rad odjeljenskog vijeća, sarađuje sa nastavnicima koji predaju u njegovom odjeljenju; vodi evidenciju o uspjehu i vladanju učenika i podstiče ih na rad i aktivnost, pomaže odjeljenskoj zajednici u njenom radu i pruža pomoć u izgradnji odjeljenskog kolektiva, ostvaruje saradnju sa roditeljima putem roditeljskih sastanaka i drugih vidova neposrednih kontakata; upoznaje učenike odjeljenja kojem je razrednik sa normativnim aktima škole, posebno sa dijelovima koji se odnose na učenike; vodi evidenciju o pohađanju nastave od strane učenika ali i nastavnika; predlaže odjeljenskom, nastavničkom vijeću, organima upravljanja pohvale i disciplinske mjere za učenike; stara se o izvođenju ekskurzija u cilju potpunije realizacije programskih sadržaja, priprema i vodi izlete; vodi brigu o ocjenjivanju učenika, vodi pedagošku dokumentaciju svog razreda i brine o pravilnom i blagovremenom ispisivanju učeničkih knjižica, uvjerenja i svjedočanstava, posjeduje duboko poznavanje stručnog predmeta, odnosno znanja iz pedagogije, didaktike, metodike, filozofije i sociologije.

Nastavnički poziv više nego mnoge druge profesije traži određene kvalitete bez kojih se ne može uspješno ostvariti dužnost odgajatelja mladih. Većina autora smatra da nastavnik, da bi mogao uspješno obavljati pedagošku zadaću, treba posjedovati sljedeće kvalitete: da je stručno osposobljen za poučavanje učenika, da je psihološki snažna ličnost u kojoj će učenici naći podršku, oslonac i uzor u ponašanju, da je socijalno zrela ličnost odnosno da pomaže učenicima svojim savjetima, da pokaže svoju objektivnost kada daje pohvale, nagrade ili izriče kazne, da je emocionalno zrela ličnost što znači da pažljivo sasluša učenika, prihvata njegove prijedloge i razumije emocije, zapaža učenikove reakcije, te da uspostavlja prisan kontakt s učenicima na bazi međusobnog povjerenja i poštovanja, da je otvoren prema novim spoznajama i iskustvima drugih nastavnika koji se bave problemima učenika i nastave, da je komunikativan, pravičan i taktičan u odnosu prema učenicima, roditeljima i ljudima uopšte. Ovi kvaliteti nastavnika unapređuju saradnju, stvaraju optimalne uslove za razvoj pojedinca i kolektiva, a život odgajatelja ugodnijim, produktivnijim i sretnijim.

Mnogi istraživači bavili su se pitanjem koje osobine svojih nastavnika učenici najviše cijene. A. Jersild Džerslajd među najvažnije ubraja:

ljudske kvalitete - ljubaznost, veselost, prirodnost, društvenost, dobro raspoloženje; kvalitete koje se odnose na stav prema disciplini - da je pravedan, postojan, nepristrasan; fizičke kvalitete - fizička privlačnost, prijatan glas, urednost, dobro zdravlje; nastavničke kvalitete - dobro poznavanje struke, pomaganje učenicima, postupanje u interesu učenika, da zna zainteresovati učenike, da predaje jasno, pregledno i da naglašava ono što je bitno (Holjan, 2005: 123).

Dobar nastavnik se ne odupire uticaju učenika jer će svoju izuzetno odgovornu ulogu uspješnije ostvariti ako sa njima dobro sarađuje. Sarađivati ne znači samo saslušati učenike, iako je i to važno, nego i prihvatiti njihove prijedloge ako su za prihvatanje ili objasniti zašto je to nemoguće. Nemoguće je dobro upravljati nastavnim časom ako se ne obraća pažnja na učeničke zahtjeve. Ukoliko nastavnikov stil i ponašanje nisu, u potrebnoj mjeri, uslovljeni radom i ponašanjem (uticajem) učenika, onda tu nema interakcije. Interakcija je jedna od najvažnijih komponenti nastavnog procesa. Nastavnik neminovno prihvata izvjesne uticaje učenika. Nastavnik se ne može oglušiti na činjenicu da većina učenika nije razumjela gradivo koje je tumačio. I nastavnik sklon autoritarnom ponašanju mora, u tom slučaju, da koriguje svoj pristup gradivu i učenicima. Problem nije u tome da li se uopšte uvažava uticaj učenika, jer se to ne može izbjeći, nego koliko se uvažava. Nastavna praksa, kao i mnoga istraživanja, potvrđuju da nastavnik, koji se sarađnički ponaša (demokratsko rukovođenje), ima daleko više uspjeha u odgojno – obrazovnom radu.

2.1. Slabosti u radu nastavnika

Mandić i Gojanović (1991 : 110) istču da „rezultati deskriptivnih studija o stvarnostima nastavnikova djelovanja u nastavi potiču na misao da se u nastavnoj svakodnevnici osobito intenzivno ne koriste teorije, modeli i preporuke za djelovanje iz didaktike i metodike ni rezultati empirijsko – eksperimentalnih istraživanja usmjerenih na povećanje djelotvornosti nastavnikova rada.“

S tim u vezi su definirali karakteristične didaktičko-metodičke slabosti u radu savremenog nastavnika. Prije svega misli se na frontalnu nastavu čiji smisao je izražen u opširnijem prezentiranju knjiškog

i enciklopedijskog znanja. S obzorom da su izlaganja zasnovana na monološkoj metodi, aktivnost učenika nije na zavidnom nivou. Informativna dimenzija predavanja sve manje ostavlja prostor za kreativni rad, a jednosmjernost komunikacije ne osigurava brzo i tačno dobijanje povratne informacije. Ovakav vid nastave ne afirmira ideje, kritičnost, kreativnost i fleksibilnost. Moderno vrijeme od učenika zahtijeva razvoj interdisciplinarnog načina mišljenja. Nastavnik treba da organizira nastavni proces na takav način da pobudi: ljepotu, radost, zadovoljstvo. U praksi je prisutna suprotna pojava, a njene posljedice su izostanci, bježanje sa časova... U uslovima gdje saradnički odnosi nisu na visokom nivou, gdje je nastavni proces zasnovan na hijerarhiji, čvrstoj i nepopustljivoj disciplini, ne može se govoriti o međusobnom povjerenju između nastavnika i učenika. Jednosmjerna monološka komunikacija ne ostavlja prostor za učenička pitanja, koja će ih podstaći na razmišljanje, raspravu, na iznošenje alternativnih rješenja... Također, među slabostima u radu nastavnika su: realizacija nastave radi realizacije programskih sadržaja, ocjenjivanje učenika radi provjere znanja, rutinski odnos prema učeničkim potencijalima, glorifikacija pojedinih nastavnih metoda, formalistička i verbalistička znanja, zapostavljenost istraživanja i jednoličan rad nastavnika i učenika, neracionalno pripremanje za nastavu, nedostatak slobodnog komuniciranja među učenicima, svodenje rada u školi na učenje za ocjenu, čime je zapostavljena emocionalna, motivacijska i voljna komponenta ličnosti učenika, te nedovoljna individualizacija nastavnog plana i programa.

Imperativ modernom nastavniku je da osavremenjuje vlastiti stvaralački rad. Nastavna teorija dala je značajne rezultate, nastavnici treba da savremena pedagoška dostignuća stvaralački uključuju u svoju svakodnevnu praksu u radu sa učenicima.

2.2. Kreativna nastava i kreativni nastavnik

Poziv nastavnika je zahtjevan, njegov rad treba biti dobro pripremljen i planiran a zatim i dobro realiziran. Nastavnik treba voditi računa o raznovrsnosti i bogatstvu sadržaja koje prezentira učenicima kao i o različitosti u obraćanju onako kako to odgovara starosnoj dobi, obrazovanju te ličnoj naravi svakog pojedinačnog učenika. Adekvatno

izabrane nastavne metode, sredstva, oblici nastavnog rada, kao i adekvatna zastupljenost didaktičkih principa, u velikoj mjeri doprinosi postizanju boljih rezultata u obrazovnom i odgojnom pogledu. Kreativnost je primarna dimenzija moderne škole. Kreativni nastavnik je najbitnija pretpostavka za ostvarivanje zadataka odgoja i obrazovanja i novog položaja učenika u nastavi. Kreativne učenike treba njegovati od malih nogu u čemu je uloga nastavnika od neprocjenjive vrijednosti.

Kreativnost je u savremenim uslovima nova dimenzija edukacije. Zato je u školskom ambijentu neophodno njegovati jedinstvo kreativnosti nastavnika i učenika. Ona podrazumijeva da se autoritet zamijeni slobodom, znanje se stiče bez prinude, podstiče se radoznalost i istraživačka intencija. Učenici vlastitim naporima stiču jedno znanje da bi pomoću njega došli do novog znanja. U kreativnoj nastavi sve je drugačije:

- Nastavnik u saradnji sa učenicima, na temelju nastavnog plana i programa idejno oblikuje kurikulum, korelira ga sa predznanjem, interesima i obrazovnim potrebama učenika te njegovim sposobnostima. Nastava je individualizirana jer kreće od učenika prema učeniku. Naučni predložak u propisanom programu postavlja se kao izazov s kojim upoznajemo učenike, a akcenat je na učenikovom vlastitom putu, ekspresiji i postignuću;
- Ideja o oblikovanju nastavnog časa umijeće je svakog nastavnika ponaosob. Uvažavajući didaktička načela, umijeće nastavnika očituje se u izabiranju metode, oblika, nastavnih sredstava, materijala, izvora za učenje koji će na najintrigantniji, učenicima najzanimljiviji način potaknuti učenika za dalje učenje o predmetu našeg interesa na tom času. Nastavnik je inicijator, moderator procesa. On nije voditelj, ni rukovoditelj, već partner i saradnik u procesu koji zajedno osmišljava i prolazi sa učenicima. Plakati i zidne slike trebaju diskretno ukazivati i potkrepljivati utvrđivanje sadržaja, a ne odvlačiti pozornost. Osim toga oni nemaju osobitu vrijednost za učenike koji lakše uče auditivnim podražajima. Nastavni listići trebaju biti zanimljivi, dosjetljivi, provokativni, zagonetni i duhoviti. Oni nisu recepti, a kao naputke nastavnik ih koristi u radu sa skupinama kad učenicima želi predložiti korake kojim mogu stići do uvida odnosno rješenja. Za individualan rad nastavnik promišljeno koncipira

nastavni listić, ne potcjenjujući ni sebe ni učenike. Trudi se da nastavni listić bude uredan, čitak i dopadljiv.

- Prezentacija sadržaja pred učenicima u učionici može se izvoditi na različite načine. Važno je da nisu u prvom planu nastavnik i tehnika. U prvom planu su učenik i njegovo zanimanje za sadržaj prezentacije. Vrednovanje rezultata treba biti raznovrsno kao što su i učenici različiti, kao što su i sadržaji različiti, kao što su i ciljevi različiti. Kreativan nastavnik se kloni neracionalnog ispitivanja onog što je izdiktirao ili recitovanja onog što piše u udžbeniku. Usmeno ispitivanje treba biti zanimljivo. Kada učenik zna da je njegova uloga ključna u vrednovanju vlastitog postignuća i da je njegovo vlastito samovrednovanje za nastavnika značajnije nego ocjena koju mu upisuje u dnevnik, tada će učenik biti visoko motivisan za dalje napredovanje i razvoj svojih postignuća. Ako učenik zna da njegova uloga, njegov način, njegov put i njegovo postignuće diriguje neko tijelo izvan njega samog tada se ne može govoriti o kreativnosti i kreativnom pristupu u nastavi. Tako se ne odgaja, niti obrazuje učenik odgovoran za svoja postignuća, kritičan učenik koji zna cijeniti uspjeh drugog i koji u vlastitom neuspjehu ne vidi dramu već izazov.

Zaključak

Postoje dvije vrste obrazovanja – jedno se stiče u kontaktu sa kontekstualnim činiocima, komunikacijom u porodici, užoj i široj društvenoj sredini. Druga vrsta znanja je svjesno, namjerno obrazovanje u kome se znanja stiču kroz planski organizovan proces, odnosno kroz nastavu. Pojedinaac može da svjesno stiče znanja i izvan nastave i škole ako planski savlađuje neke sadržaje. U tom slučaju između njega i sadržaja nema posrednika, nema stručnjaka koji tumači i objašnjava nastavnu građu. U školi, odnosno njenoj najvažnijoj aktivnosti – nastavi, postoje tri glavna faktora – učenik, nastavnik i nastavni sadržaji.

Škola postoji zbog učenika i sve što se u nastavi i ostalim aktivnostima preduzima podređeno je učeniku. U raspravama među didaktičarima dugo su postojala dva suprotna stava. Jedni su tvrdili da je učenik objekt, a drugi da je subjekt nastave. Prvi su svoj stav potkrepljivali

činjenicom da nastavnik poznaje nastavne sadržaje i da on didaktički organizira nastavni proces, da poučava, a učenik samo prima znanja. Nastavnik je aktivan, a učenik u pasivnom položaju. Drugi su tvrdili da sam proces usvajanja znaja podrazumijeva učenikovu misaonu aktivnost. Učenici, uz pomoć nastavnika, mogu učestvovati u planiranju, realizaciji i vrednovanju nastavnih rezultata. Zbog svega toga učenik je subjekat nastave.

Savremena didaktika raščlanila je te dileme. Učenik je i objekt i subjekt. Objekt jer ga nastavnik podučava, subjekt jer je učenje aktivan proces. U didaktičkom trouglu učenik – nastavnik – sadržaji, nastavnik ima važnu ulogu. On priprema i organizuje nastavni proces i u toj aktivnosti uspostavlja odnos sa nastavnim sadržajem i učenikom. Nastavnim planom i programom utvrđeno je koje sadržaje treba realizovati u nastavi, a utvrđen je i broj časova za to. No, nastavnik nije samo pasivni izvršilac istih. On planira i raspoređuje gradivo, didaktički ga oblikuje. U odnosu prema nastavniku, učenik je objekt utoliko što prima uticaje, ali nastavnik, ako se postavi saradnički, može dosta učiniti da učenik bude i subjekt u nastavi. Učenici utiču na nastavnika povratnom informacijom na osnovu koje on koriguje nastavni proces, mijenja stil, metode, povećava ili smanjuje zahtjeve.

U savremenoj nastavi nastavnik je ličnost čija uloga nije samo da predaje nego sve više da organizuje, podstiče, sarađuje, savjetuje. On prihvata pozitivne uticaje učenika.

Izvori i literatura

1. Opačić, G. (1995). *Ličnost u socijalnom ogledalu*. Beograd: Institut za pedagoška istraživanja.
2. Mandić, P., Gajanović, N. (1991). *Psihologija u službi učenja i nastave*, Lukavac: Grafokomerc Tunjici.
3. Tomić, R. i Osmić, I. (2005). *Didaktika*. Tuzla: Denfas.
4. Filipović, N. (1998). *Didaktika 1*. Sarajevo: Svjetlost.
5. Osmić, I. (2001). *Komunikacije i interakcije u nastavnom procesu – sukob ili saradnja*, Tuzla: Grin d.o.o. Gračanica.

6. Hadžić – Suljkić, Mirzeta (2005), ‘Važnost uloge nastavnika kao nositelja promjena’, časopis Naša škola, broj 32.
7. Kyriacou, C. (1995). *Temeljna nastavna umijeća*. Zagreb:Educa.
8. Ćatić, R. i Ramić, O. (1998). *Osnovnoškolska pedagogija*. Zenica: Pedagoška akademija.
9. Suzić Nenad. (2005), ‘Kako podstaći učenje učenja u našim školama’, časopis Naša škola broj 31.
10. Šotra, J. (2005), ‘Problem inicijalne stručnosti nastavnika’, časopis Naša škola broj 32.